

คิวกับการทูตเชิงเวชการ (Medical Diplomacy)

นางณัฐสุนัน สมสมาน
นักวิเทศสัมพันธ์ชำนาญการพิเศษ
กลุ่มงานข้อมูลข่าวสารระหว่างประเทศ
สำนักความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

บทนำ

วิกฤตการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙^๑ หรือ COVID-19 เกิดขึ้นตั้งแต่ปลายปี ๒๕๖๒ และได้ลุกลามอย่างรวดเร็วไปยังประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกในลักษณะการระบาดใหญ่ (Pandemic) โดยในวันที่ ๓๐ มกราคม ๒๕๖๓ องค์การอนามัยโลก (World Health Organization : WHO) ได้ประกาศให้ COVID-19 เป็นภาวะฉุกเฉินทางสาธารณสุขระหว่างประเทศ (Public Health Emergency of International Concern)^๒ และแนะนำทุกประเทศให้เร่งรัดการเฝ้าระวัง ป้องกัน และควบคุมโรค อย่างไรก็ตาม จนถึงปัจจุบันการแพร่ระบาดของโรคดังกล่าวยังไม่มียี่สิบที่คาดว่าจะสิ้นสุดลง ทั้งนี้ Worldometer^๓ ซึ่งเป็นเว็บไซต์รายงานข้อมูลล่าสุดของ Covid-19 ที่ได้มีการรวบรวมจากหน่วยงานด้านสาธารณสุขทั่วโลกระบุว่า นับจนถึงเวลา ๑๓.๓๐ นาฬิกาของวันที่ ๙ กรกฎาคม ๒๕๖๓ มียอดผู้ติดเชื้อไวรัส COVID-19 ทั่วโลกอยู่ที่ ๑๒,๑๗๐,๕๐๘ คน และมียอดผู้เสียชีวิตอยู่ที่ ๕๕๒,๑๑๒ ราย

ในสถานการณ์เช่นนี้ บุคลากรทางด้านสาธารณสุขย่อมเป็นที่ต้องการและจำเป็นมากที่สุด แทบทุกประเทศทั่วโลก แม้กระทั่งประเทศที่มีความเจริญก้าวหน้าและเทคโนโลยีด้านการแพทย์ ล้วนขาดแคลนบุคลากรและเวชภัณฑ์สำหรับการดูแลรักษาผู้ป่วย ในขณะที่วัคซีนสำหรับรักษาผู้ติดเชื้อไวรัส COVID-19 ยังอยู่ในช่วงระหว่างพัฒนาและทดลองใช้งาน อย่างไรก็ตาม “คิวกับ” ประเทศหมู่เกาะเล็ก ๆ ในแถบทะเลแคริบเบียน ซึ่งถือได้ว่าเป็นประเทศที่ยากลำบากในด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากถูกคว่ำบาตรการค้าจากสหรัฐอเมริกามานานกว่าครึ่งศตวรรษ^๔ กลับส่งทีมแพทย์ พยาบาลและเวชภัณฑ์จำนวนมาก ไปยังประเทศต่าง ๆ ที่ได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส COVID-19 ทั้งในประเทศเพื่อนบ้านและประเทศที่อยู่ห่างไกลออกไปออกไปหลายพันกิโลเมตร อาทิ อิตาลี เวเนซุเอลา นิการากัว ซูรินาเม จาเมกา เฮติ และเกรนาดา เป็นต้น แม้ว่าคิวกับเองจะได้รับผลกระทบจากโรคนี้เช่นกัน^๕

ในวันนี้เราจะมาทำความรู้จักกับคิวกับให้มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในเรื่องนโยบายการส่งออกบุคลากรทางการแพทย์ไปช่วยเหลือประเทศต่าง ๆ ซึ่งดำเนินมาเป็นระยะเวลากว่า ๖๐ ปี นับตั้งแต่นายฟิเดล คาสโตร (Fidel Castro) อดีตประธานาธิบดีคิวกับได้ทำการปฏิวัติประเทศคิวกับในปี ๒๕๐๒ มาจนถึงปัจจุบัน โดยตลอดระยะเวลากว่า ๕ ทศวรรษ ภายใต้การปกครองของฟิเดล คาสโตร คิวกับได้มีการเปลี่ยนแปลงหลายด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาด้านการแพทย์และสาธารณสุข ซึ่งถือเป็นหนึ่งในอุดมการณ์สำคัญในการปฏิวัติ

^๑ กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข, โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙, สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๙ เมษายน ๒๕๖๓, <https://ddc.moph.go.th/viralpneumonia/index.php>

^๒ World Health Organization, WHO Timeline - COVID-19, Accessed April 12, 2020, <https://www.who.int/news-room/detail/27-04-2020-who-timeline---covid-19>

^๓ Worldometer, COVID-19 CORONAVIRUS PANDEMIC, Accessed June 17, 2020, <https://www.worldometers.info/coronavirus/>

^๔ นายเอกเตอร์ กอนเด อัลเมย์ดา เอกอัครราชทูตสาธารณรัฐคิวกับประจำประเทศไทย กล่าวในวาระการเยี่ยมคารวะ นายชวน หลีกภัย ประธานรัฐสภาและประธานสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๓

^๕ Atalayar, Cuba sends health aid to 15 countries to fight coronavirus, Accessed April 26, 2020, <https://atalayar.com/en/content/cuba-sends-health-aid-15-countries-fight-coronavirus>

ของคิวบาและอาจเรียกได้ว่าเป็นความสำเร็จอย่างยิ่งใหญ่ชิ้นหนึ่ง นอกจากนี้ ผลที่ตามมาจากการสำเร็จทำให้คิวบาดำเนินนโยบายต่างประเทศโดยใช้การแพทย์และสาธารณสุข เป็นแนวทางในการส่งเสริมความสัมพันธ์กับประเทศต่าง ๆ และสร้างภาพลักษณ์ที่ดีของคิวบาในเวทีโลก รวมทั้งเป็นตัวขับเคลื่อนประเทศให้อยู่รอดท่ามกลางวิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา

แผนที่ประเทศคิวบา เครดิตภาพ <https://geology.com/world/cuba-satellite-image.shtml>

ข้อมูลทั่วไปคิวบา

คิวบา^๖ (Cuba) มีชื่อทางการว่า “สาธารณรัฐคิวบา (Republic of Cuba) เมืองหลวงคือ กรุงฮาวานา ลักษณะประเทศเป็นเกาะขนาดใหญ่ มีพื้นที่ประมาณ ๑๑๐,๘๖๐ ตารางกิโลเมตร ตั้งอยู่ในภูมิภาคแคริบเบียนเหนือ ตรงบริเวณจุดบรรจบของทะเลแคริบเบียน อ่าวเม็กซิโก และมหาสมุทรแอตแลนติก พื้นที่ตอนบนของเกาะใกล้กับรัฐฟลอริดาของสหรัฐอเมริกา ส่วนรอบข้างของเกาะ ใกล้กับเม็กซิโก เฮติ หมู่เกาะเคย์แมน และหมู่เกาะบาฮามาส วันชาติของคิวบา คือ วันที่ ๑ มกราคม ซึ่งเป็นวันประกาศชัยชนะแห่งการปฏิวัติของคิวบา

ในปี ๒๕๖๓ คิวบามีประชากรประมาณ ๑๑.๕ ล้านคน^๗ มีเชื้อสายผสมผสานระหว่างชาวอินเดียนแดงพื้นเมือง สเปน และแอฟริกัน ส่วนใหญ่นับถือศาสนาคริสต์ และใช้ภาษาสเปนเป็นภาษาราชการ โดยมีอายุเฉลี่ยอยู่ที่ ๗๘ ปี สำหรับผู้ชายและ ๘๒ ปี สำหรับผู้หญิง ประชาชนมีอัตราการรู้หนังสือร้อยละ ๙๙.๘ ทั้งนี้ คิวบาเป็นประเทศเดียวในทวีปอเมริกา และเป็น ๑ ใน ๕ ประเทศในโลกที่ยังคงปกครองด้วยระบอบคอมมิวนิสต์^๘ โดยอีก ๔ ประเทศคือ จีน เวียดนาม ลาว และเกาหลีเหนือ

^๖ The World Factbook, **Cuba**, Accessed April 14, 2020, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/attachments/summaries/CU-summary.pdf>

^๗ Worldometer, **Cuba population**, Accessed June 12, 2020, <https://www.worldometers.info/world-population/cuba-population/>

^๘ Thoughtco., **A List of Current Communist Countries in the World**, Accessed April 14, 2020, <https://www.thoughtco.com/communist-countries-overview-1435178>

ฝ่ายบริหารของคิวบา มีประธานาธิบดีเป็นประมุขและหัวหน้ารัฐบาล วาระการดำรงตำแหน่ง ๕ ปี ฝ่ายนิติบัญญัติ เป็นระบบสภาเดียว และมีพรรคการเมืองเพียงพรรคเดียว คือ พรรคคอมมิวนิสต์คิวบา (Cuba Communist Party-PCC) ส่วนฝ่ายตุลาการ มีศาลประชาชนสูงสุด ทำหน้าที่กำกับดูแลศาลอื่น ๆ รวมถึงศาลทหาร ระบบกฎหมายเป็นแบบจารีตประเพณีตามแบบของสเปน

รัฐสภาคิวบามีชื่อว่า National Assembly of People's Power เป็นระบบสภาเดียว มีสมาชิกจำนวน ๖๐๕ คน เป็นชาย ๒๘๓ คน หญิง ๓๒๒ คน วาระการดำรงตำแหน่ง ๕ ปี โดยมีนายฮวน เอสเตบัน ลาโซ เฮอร์นันเดซ (Juan Esteban Lazo Hernández) เป็นประธานรัฐสภา ส่วนพรรคคอมมิวนิสต์คิวบา มีนายราอูล คาสโตร (Raúl Castro) เป็นเลขาธิการพรรค ทั้งนี้ รัฐสภาคิวบามีการเลือกตั้งครั้งล่าสุดเมื่อวันที่ ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๑ และครั้งต่อไปจะมีขึ้นในช่วงต้นปี ๒๕๖๖ โดยระบบการเลือกตั้งของคิวบาเป็นแบบแบ่งเขต มีจำนวนทั้งสิ้น ๑๖๙ เขต การคำนวณจำนวนสมาชิกใช้เกณฑ์ประชากร ๒๐,๐๐๐ คน หรือเศษของจำนวนประชากรที่เกินกว่า ๑๐,๐๐๐ คน ต่อสมาชิก ๑ คน

คิวบาเป็นอาณานิคมของสเปนมายาวนานกว่า ๔๐๐ ปี^๙ นับตั้งแต่ศตวรรษที่ ๑๕ จนกระทั่งเกิดสงครามระหว่างสเปนกับสหรัฐอเมริกาซึ่งสเปนเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ คิวบาจึงได้รับอิสรภาพในปี ๒๔๔๕ โดยเป็นรัฐในอารักขาของสหรัฐอเมริกา ในช่วงปี ๒๔๙๕- ๒๕๐๒ การเมืองภายในของคิวบาขาดเสถียรภาพ รัฐบาลมีการทุจริตคอร์รัปชัน ประชาชนได้รับความเดือดร้อน นายฟิเดล คาสโตร (Fidel Castro) ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากสหภาพโซเวียต ได้ทำการปฏิวัติยึดอำนาจและขึ้นเป็นผู้นำคิวบาตั้งแต่ปี ๒๕๐๒- ๒๕๔๙^{๑๐} โดยเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ ต่อมานายราอูล คาสโตร (Raúl Castro) ผู้เป็นน้องชายซึ่งได้ร่วมการปฏิวัติยึดอำนาจในครั้งนั้น ได้รับการสืบทอดตำแหน่งผู้นำและปกครองคิวบา เป็นระยะเวลา ๑๐ ปี ตั้งแต่ปี ๒๕๕๑ - ๒๕๖๑ จนกระทั่งเมื่อวันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๖๑ นายมิเกล มารีโอ ดีอัสกาเนล เบร์มูเดส (Miguel Mario Díaz-Canel Bermúdez) ได้รับเลือกตั้งให้ดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีมาจวบจนถึงปัจจุบัน

ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับคิวบา

ไทยและคิวบาได้สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกันเมื่อวันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๐๑ ปัจจุบัน นางนาฏริยา นพคุณ พรหมโยธี อธิบดีรักษาราชการ สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงเม็กซิโก เขตอาณาครอบคลุมคิวบา ส่วนคิวบาได้เปิดสถานกงสุลกิตติมศักดิ์ไทยประจำสาธารณรัฐคิวบาขึ้นในปี ๒๕๔๖ โดยมีนาย Jorge Manuel Vera Gonzalez ดำรงตำแหน่งกงสุลกิตติมศักดิ์ และรัฐบาลคิวบายังได้เปิดสถานเอกอัครราชทูตคิวบาประจำประเทศไทย เมื่อวันที่ ๑๓ มกราคม ๒๕๔๗ โดยเอกอัครราชทูตคิวบาประจำประเทศไทยคนปัจจุบัน คือ นายเอกเตอร์ กอนเด อัลเมย์ดา (H.E. Mr. Héctor Conde Almeida)

ในส่วนของความสัมพันธ์ด้านรัฐสภานั้น รัฐสภาไทยและรัฐสภาคิวบามีความสัมพันธ์กันในระดับดี ทั้งสองประเทศมีการแลกเปลี่ยนการเยือนระหว่างกันอย่างสม่ำเสมอ โดยรัฐสภาไทยได้จัดตั้งกลุ่มมิตรภาพสมาชิกรัฐสภาไทย - คิวบา เมื่อวันที่ ๑๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๘ ปัจจุบัน (ปี ๒๕๖๓) มีสมาชิกกลุ่มมิตรภาพฯไทย-คิวบา จำนวน ๒๒ คน ประกอบด้วยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จำนวน ๑๖ คน สมาชิกวุฒิสภา จำนวน ๖ คน โดยนายยุทธพงศ์ จรัสเสถียร สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ดำรงตำแหน่งประธานกลุ่มฯ ฝ่ายคิวบามีการจัดตั้งกลุ่มมิตรภาพสมาชิกรัฐสภาคิวบา-ไทย (Cuba-Thailand Parliamentarian Friendship Group) เช่นกัน

^๙ One world Nations Online, **History of Cuba**, Accessed April,14 2020,

<https://www.nationsonline.org/oneWorld/History/Cuba-history.htm>

^{๑๐}Aviva Chomsky, **A History of Cuban Revolution**, Accessed April,14 2020,

https://edisciplinas.usp.br/pluginfile.php/4447044/mod_resource/content/1/A-History-of-the-Cuban-Revolution.pdf

ระบบสาธารณสุขของคิวบา

ในช่วงแรกของดำรงตำแหน่งผู้นำคิวบา ประธานาธิบดีฟีเดล คาสโตร ให้ความสำคัญกับการปรับปรุงและพัฒนาทางด้านสาธารณสุขเป็นสิ่งแรก จากแนวคิดด้านการเมืองที่ว่าสุขภาพคือหัวใจของการดำรงชีวิต และถือเป็นหน้าที่โดยตรงที่รัฐจะต้องดำเนินการ โดยมองว่าสุขภาพของประชาชนมีบทบาทสำคัญต่อการเมืองและความมั่นคงของประเทศ ซึ่งในหลาย ๆ ประเทศทั่วโลก ความยากจน ความไม่เสมอภาคทางเชื้อชาติและสีผิว การขาดแคลนโครงสร้างพื้นฐานและความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม ส่งผลเสียต่อสุขภาพของประชาชน และเป็นเครื่องหมายของความไร้เสถียรภาพทางการเมืองของประเทศ เนื่องจากการที่ประชาชนไม่สามารถเข้าถึงการบริการสุขภาพของรัฐ และการที่รัฐบาลไม่สามารถหรือไม่เต็มใจที่จะปรับปรุงระบบสาธารณสุขย่อมก่อให้เกิดความไม่สงบทางสังคม ซึ่งส่งผลให้เกิดการจลาจล การต่อต้านหรือการล้มล้างรัฐบาลในที่สุด

ดังนั้น รัฐบาลคิวบาจึงได้วางแนวทางการปฏิบัติงานด้านสาธารณสุขของประเทศ เพื่อให้ประชาชนทุกคนมีสิทธิเข้าถึงการรักษาพยาบาลถ้วนหน้าในทุกพื้นที่โดยไม่มีค่าใช้จ่ายใด ๆ อันเป็นหน้าที่ที่รัฐพึงมอบให้แก่ประชาชน ซึ่งการดูแลรักษาทางการแพทย์ของคิวบาถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของพลเมืองและได้รับการบรรจุอยู่ในมาตรา ๗๒ ของรัฐธรรมนูญคิวบา^{๑๑}

ระบบการบริหารจัดการระบบสุขภาพของคิวบาแบ่งเป็น ๓ ระดับ ได้แก่ ระดับชาติ ระดับจังหวัด และระดับเทศบาล โดยในระดับชาติมีคณะกรรมการสุขภาพของรัฐสภาให้คำแนะนำและกำหนดนโยบาย และมีกระทรวงสาธารณสุขเป็นแกนนำในการขับเคลื่อนระบบ ในระดับจังหวัด มีสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด ซึ่งอยู่ภายใต้การบริหารงานและงบประมาณของสภาจังหวัด เป็นผู้รับผิดชอบและกำกับดูแลงานด้านสุขภาพในระดับจังหวัด ส่วนในระดับเทศบาล มีสำนักงานสาธารณสุขเทศบาลซึ่งอยู่ภายใต้การบริหารงานและงบประมาณของสภาท้องถิ่น เป็นผู้รับผิดชอบและกำกับดูแลงานด้านสุขภาพในระดับเทศบาล โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและกิจกรรมด้านสุขภาพของชุมชน

โครงสร้างสถาบันสาธารณสุขของคิวบา แบ่งเป็น ๓ ระดับ ได้แก่ ๑) สถานพยาบาลขั้นพื้นฐานหรือสถานอนามัยชุมชน ๒) โรงพยาบาล และ ๓) สถาบันสาธารณสุขแห่งชาติ โดยสถานพยาบาลขั้นพื้นฐานให้สวัสดิการในการรักษาฟรีแก่ประชาชน หากมีกรณีที่มีความซับซ้อนหรือมีโรคแทรกซ้อนจะถูกส่งตัวไปรักษาที่โรงพยาบาลซึ่งเป็นสถานพยาบาลระดับ ๒ แต่หากยังรักษาไม่ได้จะถูกส่งตัวไปยังสถานพยาบาลระดับ ๓ หรือสถาบันสาธารณสุขแห่งชาติ ซึ่งนอกจากจะให้การรักษายาบาลโรคที่มีความซับซ้อนสูงแล้ว ยังเป็นสถาบันวิจัยศึกษาเกี่ยวกับโรคต่าง ๆ รวมทั้งเป็นสถาบันการศึกษาทางการแพทย์อีกด้วย

ทั้งนี้ สถานพยาบาลขั้นพื้นฐานถือเป็นระบบสาธารณสุขที่สำคัญของชาวคิวบา ซึ่งเป็นการทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิดของสถานอนามัยชุมชน (Family Doctor Office) และโพลีคลินิก (Polyclinic) โดยสถานอนามัยชุมชน ประกอบด้วย แพทย์เวชศาสตร์ครอบครัว ๑ คน และพยาบาล ๑ คน มีหน้าที่ในการติดตามสุขภาพของประชาชนในสังกัดและดูแลรักษาโรคเบื้องต้น ส่วนโพลีคลินิกทำหน้าที่รองรับการส่งต่อจากสถานอนามัยชุมชน โดยมีแพทย์เฉพาะทางสาขาหลักคือ อายุรกรรม สูตินรีเวช กุมารเวช และแพทย์เวชศาสตร์ครอบครัว สาขาที่ให้บริการ ได้แก่ การตรวจรักษาโรคและการฟื้นฟู การแพทย์ฉุกเฉิน การตรวจทางห้องปฏิบัติการ ตลอดจนรวบรวมข้อมูลสถิติต่าง ๆ

ส่วนโรงพยาบาลซึ่งเป็นสถานพยาบาลระดับ ๒ ประกอบด้วยโรงพยาบาลทั่วไป (General Hospital) และโรงพยาบาลโรคเฉพาะทาง (Special Hospital) เป็นสถานพยาบาลที่ให้การรักษาผู้ป่วยในเป็นหลัก แต่ส่วนใหญ่

^{๑๑} Constituteproject.org, **Cuba's Constitution of 2019**, Accessed April,15 2020, https://www.constituteproject.org/constitution/Cuba_2019.pdf?lang=en

หากผู้ป่วยมีอาการดีขึ้นก็มักถูกส่งกลับไปให้สถานอนามัยชุมชนดูแลต่อ โดยโรงพยาบาลจะมีสองระดับ คือระดับท้องถิ่น (municipal hospital) และระดับจังหวัด (provincial hospital)

สำหรับสถาบันสาธารณสุขแห่งชาติ ซึ่งเป็นสถานพยาบาลระดับ ๓ ส่วนใหญ่จะเน้นเรื่องการค้นคว้า ศึกษาวิจัย การทดลอง และการผลิตวัคซีนและเวชภัณฑ์ต่าง ๆ โดยใช้เทคโนโลยีระดับสูงผ่านความร่วมมือระหว่างประเทศ นอกจากนี้ ยังเป็นสถานฝึกอบรมวิชาแพทย์หลักสูตรทั่วไปและเฉพาะทางในระดับต่าง ๆ สำหรับนักศึกษาชาวคิวบาและชาวต่างชาติ

ในช่วงแรกของการปฏิวัติ ประธานาธิบดีฟีเดล คาสโตร ได้ตั้งเป้าหมายให้ระบบสาธารณสุขของคิวบาสามารถเทียบเท่ากับประเทศที่พัฒนาแล้ว โดยเน้นให้มีอัตราการตายของทารกแรกเกิดต่ำ แต่ในขณะเดียวกันได้ส่งเสริมให้ประชากรมีอายุเฉลี่ยยืนยาวมากขึ้น ซึ่งถือเป็นหนึ่งในดัชนีชี้วัดการพัฒนาคุณภาพชีวิตมนุษย์ คิวบามีอัตราการตายของทารกแรกเกิดอยู่ที่ ๔.๓๙ คน ต่อทารกที่เกิด ๑,๐๐๐ คน^{๑๒} และมีประชากรเพศหญิงที่อายุเกิน ๑๐๐ ปี จำนวน ๑,๒๔๖ คน โดยปัจจุบันคิวบา มีแพทย์ ๙ คนต่อประชากร ๑,๐๐๐ คน^{๑๓} และมีสัดส่วนเตียงในโรงพยาบาล ๕.๒ เตียง ต่อประชากร ๑,๐๐๐ คน ซึ่งมากกว่าในประเทศสวีเดนและในยุโรปตะวันตกอีกหลายประเทศ

การผลิตบุคลากรด้านสาธารณสุขของคิวบา

ระบบการบริการสาธารณสุขของคิวบา ไม่ได้มุ่งเน้นในเรื่องการป้องกันโรคและการส่งเสริมสุขภาพชุมชนเป็นหลักเพียงอย่างเดียว รัฐบาลคิวบายังได้ทุ่มเทงบประมาณในการผลิตแพทย์และพยาบาลเพื่อรองรับการปฏิวัติทางการแพทย์และการวางรากฐานนโยบายสาธารณสุข จนทำให้จำนวนบุคลากรทางการแพทย์ของคิวบาเพิ่มสูงขึ้นพร้อมกับการขยายตัวของหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าก่อนหน้าการปฏิวัติในปี ๒๕๐๒ คิวบาจะมีความก้าวหน้าด้านการแพทย์และสาธารณสุขอยู่แล้ว แต่การปฏิวัติครั้งนั้นทำให้บุคลากรทางการแพทย์กว่าครึ่งหนึ่งขอลี้ภัยไปยังต่างประเทศ เนื่องจากไม่ต้องการอยู่ภายใต้ระบอบคอมมิวนิสต์ คิวบาในห้วงเวลาดังกล่าวจึงเกิดวิกฤติการณ์ขาดแคลนแพทย์อย่างหนัก กอรปกับในขณะนั้นมีโรงเรียนแพทย์เพียงแห่งเดียว การผลิตแพทย์เพื่อทดแทนในระบบเดิมจึงไม่สามารถดำเนินการได้ รัฐบาลของประธานาธิบดีฟีเดล คาสโตร จึงได้แก้ปัญหาโดยปรับให้หน่วยบริการทางการแพทย์มีบทบาทในการเรียนการสอนและเป็นสถานที่ฝึกอบรมแพทย์ เพื่อเพิ่มจำนวนครูผู้สอนวิชาแพทย์ให้มากขึ้น สิ่งเหล่านี้ถือเป็นรากฐานสำคัญที่ทำให้คิวบาสามารถขยายการสร้างโรงเรียนแพทย์ในช่วงปี ๒๕๐๖ - ๒๕๒๕ จาก ๑ แห่ง เป็น ๒๑ แห่ง จนสามารถผลิตแพทย์ได้ปีละกว่า ๑๐,๐๐๐ คน

นอกจากนี้ ประธานาธิบดีฟีเดล คาสโตร ยังได้รวบรวมองค์กรทางการแพทย์ทั้งหมดของประเทศทุกภาคส่วนให้อยู่ในความดูแลของรัฐบาล โดยโครงการประกันสุขภาพและโรงพยาบาลเอกชน ถูกนำเข้าสู่ระบบสาธารณสุขของรัฐ ทำให้ราคายาลดลง และบริษัทต่าง ๆ ได้รับการแปรรูปเป็นบริษัทของรัฐบาล รวมทั้งเปิดโอกาสทางการศึกษาด้านการแพทย์อย่างถ้วนหน้า ทำให้คิวบาประสบความสำเร็จในการผลิตบุคลากรทางการแพทย์รุ่นใหม่ โดยประชาชนคิวบาทุกคน ที่ไม่มีแนวคิดทางการเมืองขัดแย้งกับอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ สามารถเข้าศึกษาในโรงเรียนแพทย์ได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย หากสอบผ่านเกณฑ์ที่กำหนด และยังเปิดโอกาสให้นักศึกษาต่างชาติเข้าไปศึกษาทางด้านการศึกษาในคิวบาโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายใด ๆ ไม่ว่าจะประเทศนั้นจะมีระบบการปกครองในรูปแบบใด

^{๑๒} The World Bank, Mortality rate, infant (per 1,000 live births)

(Cuba), Accessed April, 21 2020, <https://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.IMRT.IN?locations=CU>

^{๑๓} The World Bank, Physicians per 1,000 people (Cuba), Accessed April, 19 2020,

<https://data.worldbank.org/indicator/SH.MED.PHYS.ZS?locations=CU>

แพทย์คิวบา เดินทางไปยังประเทศต่าง ๆ เพื่อช่วยแก้ไขวิกฤตการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙

เครดิตภาพ <https://theconversation.com/by-sending-doctors-to-italy-cuba-continues-its-long-campaign-of-medical-diplomacy-134429>

ภายหลังจากที่ได้มีครูผู้สอนวิชาแพทย์และโรงเรียนแพทย์เพิ่มขึ้นแล้ว รัฐบาลคิวบาได้จัดตั้งมหาวิทยาลัยด้านการแพทย์ขึ้นเพื่อยกระดับการศึกษาด้านสาธารณสุขอีกหลายแห่ง^{๑๔} อาทิ มหาวิทยาลัยแพทย์แห่งฮาวานา (University of Medical Sciences of Havana) ซึ่งเปิดสอนด้านแพทยศาสตร์และวิทยาศาสตร์การแพทย์ เน้นด้านการส่งเสริม การป้องกัน และการเรียนรู้เวชศาสตร์ชุมชนควบคู่กับการรักษาและฟื้นฟู โดยในปี ๒๕๖๑ มหาวิทยาลัยแพทย์ฮาวานา มีนักศึกษาประมาณ ๓๖,๐๐๐ คน ร้อยละ ๓๐ เป็นนักศึกษาต่างชาติ

ในปี ๒๕๔๒ ประธานาธิบดีฟิเดล ตาสโตร ได้จัดตั้งสถาบันการศึกษาแพทยศาสตร์ลาตินอเมริกา (Latin American School of Medicine : ELAM) ตั้งอยู่ในกรุงฮาวานา เป็นสถาบันการศึกษาที่เปิดโอกาสให้นักศึกษาชาวอเมริกันเข้าเรียนโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย โดยนักศึกษาต่างชาติส่วนใหญ่เป็นชาวอเมริกันผิวสี หรือมีเชื้อสายของชนพื้นเมืองในอเมริกา ซึ่งรัฐบาลคิวบาจะประชาสัมพันธ์ทุนการศึกษาของสถาบันแห่งนี้ทุกปี เพื่อให้มีจำนวนนักศึกษาชาวอเมริกันเข้าเรียนโรงเรียนแพทย์ในคิวบาเพิ่มมากขึ้น

การจัดตั้งโรงเรียนและสถาบันการศึกษาทางการแพทย์ รวมทั้งการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เข้าศึกษาด้านการแพทย์โดยไม่มีค่าใช้จ่าย ทำให้ในปี ๒๕๒๘ คิวบาไม่เพียงแต่จะสามารถผลิตบุคลากรทางการแพทย์ได้เพียงพอสำหรับการรักษาพยาบาลในประเทศ แต่ยังสามารถส่งออกแพทย์และพยาบาลจำนวนมากไปช่วยเหลือในประเทศต่าง ๆ ได้อีก ทั้งนี้ คิวบามีแพทย์ที่ได้รับการฝึกฝนเป็นพิเศษสำหรับการปฏิบัติการกิจในต่างประเทศ โดยบุคลากรทางการแพทย์ของคิวบาส่วนใหญ่มีความเชี่ยวชาญทางด้านเวชศาสตร์ครอบครัว สามารถปฏิบัติงานโดยใช้เครื่องมือทางการแพทย์ที่ไม่ต้องมีเทคโนโลยีซับซ้อน มีความพร้อมในการเผชิญกับทุกสถานการณ์และทุกพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ และมีต้นทุนต่ำในการรักษาพยาบาล

^{๑๔} Cubaheal, University of Medical Science, Accessed April,21 2020, <https://www.cubaheal.com/universities-medical-sciences/>

การทูตเชิงเวชการ (Medical Diplomacy)^{๑๔}

การที่คิวบาสามารถผลิตบุคลากรทางการแพทย์ที่มีคุณภาพได้เป็นจำนวนมาก ทำให้คิวบามีความพร้อมในการส่งบุคลากรทางการแพทย์ออกไปให้ความช่วยเหลือด้านสาธารณสุขในต่างประเทศ นโยบายการส่งออกแพทย์ของคิวบา ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการที่ประธานาธิบดีฟีเดล คาสโตร ได้รับการสนับสนุนจากหลายประเทศในระหว่างการปฏิวัติในปี ๒๕๐๒ จึงถือเป็นการตอบแทนบุญคุณที่ประเทศเหล่านั้นช่วยเหลือคิวบา รวมทั้งเป็นการแสวงหาพันธมิตร โดยใช้การทูตเชิงเวชการ (Medical Diplomacy) เป็นเครื่องมือในการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

การทูตเชิงเวชการ (Medical Diplomacy) เป็นนโยบายต่างประเทศที่ดำเนินการโดยใช้อำนาจประกอบด้านการแพทย์ เช่น อุปกรณ์ เวชภัณฑ์ บุคลากรและบริการทางการแพทย์ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ทางการเมืองหรือเศรษฐกิจ^{๑๖} และเป็นรูปแบบหนึ่งของความร่วมมือระหว่างประเทศ เพื่อผลประโยชน์ด้านการสาธารณสุขและเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไปพร้อมกัน ถือเป็นอำนาจอย่างอ่อน (Soft Power)^{๑๗} ซึ่งตามนิยามของ Joseph Nye หมายถึง อำนาจในการโน้มน้าวหรือชักจูงประเทศอื่นให้ปฏิบัติตามที่ตนประสงค์ ด้วยการสร้างเสน่ห์ ภาพลักษณ์ ความชื่นชม และความสมัครใจพร้อมที่จะร่วมมือกันต่อไป โดยใช้ทรัพยากรเชิงอำนาจที่สำคัญ ๓ ประการ ได้แก่ วัฒนธรรม (Culture) ค่านิยม (Values) และนโยบายต่างประเทศ (Foreign Policy) อันก่อให้เกิดประโยชน์กับประเทศทั้งสองฝ่าย โดยไม่ทำให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งต้องเสียผลประโยชน์หรือถูกบังคับขู่เข็ญให้ต้องปฏิบัติตาม ซึ่งอำนาจชนิดนี้ได้รับการยอมรับมากกว่าอำนาจอย่างแข็ง (Hard Power) หรืออำนาจเชิงบังคับโดยใช้กำลัง

ความสำคัญของการทูตเชิงเวชการมีความเชื่อมโยงกับการเมืองอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เนื่องจากสุขภาพของประชาชนถูกมองว่ามีบทบาทสำคัญต่อการเมืองและความมั่นคง โดยในหลาย ๆ ประเทศทั่วโลก ความยากจน ความไม่เสมอภาคทางเชื้อชาติ การขาดแคลนโครงสร้างพื้นฐานและความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมส่งผลเสียต่อสุขภาพของประชาชนและเป็นเครื่องหมายของความไร้เสถียรภาพทางการเมืองของประเทศ เนื่องจากการที่ประชาชนไม่สามารถเข้าถึงการบริการสุขภาพของรัฐ และการที่รัฐบาลไม่สามารถหรือไม่เต็มใจที่จะปรับปรุงระบบสาธารณสุขย่อมก่อให้เกิดความไม่สงบทางสังคม ซึ่งส่งผลให้เกิดการจลาจล การต่อต้านหรือการล้มล้างรัฐบาลในที่สุด

ในบริบทของพหุภาคี การทูตเชิงเวชการเป็นวิธีการในการเข้าถึงการประนีประนอมและฉันทามติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อต้องเผชิญกับผลประโยชน์อื่น เช่น อำนาจ ความมั่นคงและผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ส่วนในบริบทของทวิภาคี การทูตเชิงเวชการเป็นยุทธวิธีในการใช้อำนาจอย่างอ่อนโดยใช้งานด้านสาธารณสุขเชื่อมต่อกับเป้าหมายของนโยบายต่างประเทศ และเชื่อมโยงกับงานด้านความมั่นคง โดยทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการสร้างความสงบสุขในสถานการณ์ที่เกิดวิกฤตด้านสุขภาพ ทั้งนี้ การทูตเชิงเวชการ เกี่ยวข้องกับความสามารถในการพัฒนาผลประโยชน์ทางการเมืองหรือเศรษฐกิจ ในขณะที่เดียวกันก็เป็นการส่งเสริมภาพลักษณ์และสถานะของประเทศ และเป็นอำนาจอย่างอ่อนที่มีประสิทธิภาพในการกำหนดนโยบายประเทศ

ภายหลังการปฏิวัติในปี ๒๕๐๒ การทูตเชิงเวชการกลายเป็นส่วนสำคัญของนโยบายต่างประเทศของคิวบาซึ่งได้ดำเนินการมาตราบจนถึงปัจจุบัน โดยคิวบาใช้การทูตเชิงเวชการเป็นเครื่องมือในการสร้างความ

^{๑๔} Financial Times, *Cuba's Medical Diplomacy*, Accessed April, 17 2020, <https://www.ft.com/content/debaad0c-5d6e-11df-8373-00144feab49a>

^{๑๖} Juan Herzberg, *Cuba's use of Medical Diplomacy: Establishing Global Significance and Influence*, Accessed April, 17 2020, https://digitalcollections.sit.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3620&context=isp_collection

^{๑๗} Foreign Affairs, *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, Accessed April, 19 2020, <https://www.foreignaffairs.com/reviews/capsule-review/2004-05-01/soft-power-means-success-world-politics>

มั่นคง ผ่านการรักษาอุดมการณ์ของคณะปฏิวัติ และการขยายอิทธิพลทางภูมิรัฐศาสตร์ แม้ว่าจะถูกคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจจากสหรัฐอเมริกา ทั้งนี้ การทูตเชิงเวชการส่งผลกระทบต่อคิวบาหลายระดับ โดยในระดับประเทศ เป็นรักษาอุดมการณ์คณะปฏิวัติให้คงอยู่และนำเสนอผ่านช่วงวิกฤตเศรษฐกิจ ส่วนในระดับนานาชาติ การทูตเชิงเวชการช่วยพัฒนาอำนาจทางภูมิรัฐศาสตร์ อิทธิพล และศักดิ์ศรีให้แก่คิวบา รวมทั้งทำให้คิวบาสามารถพัฒนาความสัมพันธ์เชิงบวกกับหลายประเทศ โดยเฉพาะในละตินอเมริกาและแอฟริกา ผ่านการส่งผู้เชี่ยวชาญทางการแพทย์ไปยังพื้นที่ที่ต้องการในภารกิจด้านมนุษยธรรม การให้การศึกษานักเรียนต่างชาติในโรงเรียนแพทย์คิวบา และให้การรักษาพยาบาลแก่ชาวต่างชาติในประเทศคิวบา

การทูตเชิงเวชการของคิวบามีความเชื่อมโยงกับอุดมการณ์ของคณะปฏิวัติคิวบา เนื่องจากการเข้าถึงการบริการสาธารณสุขที่มีคุณภาพโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายของประชาชนคิวบานั้น ถูกมองว่าเป็นสิทธิมนุษยชนสากลและความรับผิดชอบของรัฐบาลซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของค่านิยมหลักของการปฏิวัติในปี ๒๕๐๒ โดยคำอธิบายที่ชัดเจนจากแนวคิดนี้ มาจากคำแถลงของ เช เกบารา (Che Guevara) ผู้ร่วมคณะปฏิวัติคนสำคัญของคิวบา ที่ได้กล่าวไว้ว่า ชีวิตของมนุษย์คนเดียรมีค่าเป็นล้านเท่าของทรัพย์สินของผู้ที่ร่ำรวยที่สุดบนโลกนี้^{๑๘}

แพทย์คิวบาฉีดวัคซีนให้เด็ก ๆ ในแอฟริกา ตามโครงการ Mais Medicos

เครดิตภาพ <https://thecubaneconomy.com/articles/2012/12/cubas-medical-diplomacy-aid-state-profitteering-and-international-financial-backing/>

นโยบายการทูตเชิงเวชการของคิวบาเป็นรากฐานสำคัญของนโยบายการต่างประเทศ ก่อนที่จะมีการแทรกแซงทางการเมืองจากประเทศมหาอำนาจ และการเกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจภายหลังจากที่สหภาพโซเวียตล่มสลาย โดยภารกิจของคิวบานั้นแตกต่างจากการดำเนินการด้านความมั่นคงทางสาธารณสุขทั่วโลก ซึ่งยึดโยงกับกองกำลังทหารและการป้องกันประเทศ อย่างไรก็ตาม นโยบายการทูตเชิงเวชการของคิวบานั้น มีรากฐานมาจากหลักการแห่งความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันกับประชากรโลก โดยการปฏิวัติในปี ๒๕๐๒ เกิดขึ้นจากการรวมแนวคิดของ โฮเซ่ มาร์ตี (José Martí) วีรบุรุษแห่งชาติคิวบา เข้ากับการวิเคราะห์ลัทธิทุนนิยมของ คาร์ล

^{๑๘} Guevara, Ernesto Che. *On Revolutionary Medicine*. 1999. Accessed April 21, 2020, <https://www.marxists.org/archive/guevara/1960/08/19.htm>

มาร์กซ์ (Karl Marx) โดยคำกล่าวของมาร์กซ์ที่ว่า “homeland is all of humanity”^{๑๙} และ คำกล่าวของ มาร์กซ์ ที่ว่า “workers of the world unite, you have nothing to lose but your chains”^{๒๐} ทำให้ผู้นำคณะ ปฏิวัติคิวบาแสวงหาแนวทางการต่อสู้กับรูปแบบการปกครองที่ล้าหลัง อาทิ ลัทธิจักรวรรดินิยม อาณานิคมและ อาณานิคมสมัยใหม่ เป็นต้น โดยมองว่าความยากจนและสุขภาพที่ย่ำแย่ของประชาชนทั่วโลก เป็นผลจาก เงื่อนไขเชิงโครงสร้างที่เอารัดเอาเปรียบ ดังนั้น ระบบการดูแลสุขภาพของประชาชนคิวบาภายหลังปี ๒๕๐๒ จึง เกิดขึ้นจากเหตุผลดังกล่าว และได้รับการรับรองในฐานะสิทธิมนุษยชน รวมทั้งได้มีการระบุไว้ในรัฐธรรมนูญ คิวบาตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา และอาจมองได้ว่าการดำเนินนโยบายการทูตเชิงเวชการของคิวบา เป็นส่วนหนึ่งในการ ดำเนินการตามหลักการของผู้นำคณะปฏิวัติในต่างประเทศ

การยึดมั่นในอุดมการณ์ของการปฏิวัติมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อรัฐบาลคิวบา โดยนับตั้งแต่เริ่มต้นการ ปฏิวัติ ประธานาธิบดีฟีเดล คาสโตร ได้ดำเนินการตามหนึ่งในค่านิยมหลักของระบบสังคมนิยม ได้แก่ การ ให้บริการสุขภาพถ้วนหน้าในฐานะสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานของประชาชน ซึ่งทำให้รัฐบาลมุ่งทำงานเพื่อ ปรับปรุงการให้บริการสุขภาพของประชาชนทั้งในและต่างประเทศ ทำให้คิวบามีความเจริญก้าวหน้าทางด้านการ แพทย์และสาธารณสุขจนเป็นที่ยอมรับของนานาประเทศ รวมทั้งสามารถส่งออกบุคลากรทางการแพทย์ไป ช่วยเหลือประเทศต่าง ๆ โดยรัฐบาลคิวบาใช้การทูตเชิงเวชการเป็นรากฐานสำคัญของนโยบายด้าน ต่างประเทศและเป็นส่วนหลักในข้อตกลงทวิภาคีของคิวบากับประเทศกำลังพัฒนาอื่น ๆ การดำเนินนโยบาย ดังกล่าวช่วยให้คิวบาซึ่งอยู่ในช่วงการปฏิวัติสามารถดำรงประเทศอยู่ได้ โดยเฉพาะในบริบทของการปิดล้อม ของสหรัฐอเมริกา ในช่วง ๖๐ ปีที่ผ่านมา ซึ่งขัดขวางไม่ให้คิวบาทำการค้าระหว่างประเทศตามปกติ

คิวบาใช้นโยบายการทูตเชิงเวชการครั้งแรกในปี ๒๕๐๓ โดยส่งทีมแพทย์ไปยังประเทศชิลีหลังจากเกิด แผ่นดินไหวครั้งใหญ่ และในปี ๒๕๐๖ คิวบาได้ส่งบุคลากรทางการแพทย์ ๕๖ คนไปยังประเทศแอลจีเรีย แม้ จะมีการห้ามส่งสินค้าตามนโยบายคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกา การที่คิวบาใช้การทูตเชิงเวชการ เป็นหลักสำคัญในการดำเนินนโยบายต่างประเทศนั้น เหตุผลหนึ่งคือการเป็นที่ยอมรับของนานาประเทศทั้งใน ด้านเมตริจิต อธิปไตยและศักดิ์ศรี รวมทั้งเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้คิวบามีพื้นที่ในเวทีโลก ตลอดจนเป็นเครื่องมือ สำคัญในการได้มาซึ่งทรัพยากรในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเงินช่วยเหลือ การขอสินเชื่อและเครดิตการค้า อย่างไรก็ตาม การดำเนินนโยบายการทูตเชิงเวชการของคิวบา ไม่ได้เจาะจงเฉพาะประเทศที่เป็นมิตรต่อคิวบา เท่านั้น แต่ยังขยายขอบเขตไปยังประเทศต่าง ๆ แม้ว่ารัฐบาลประเทศเหล่านั้นจะไม่เห็นด้วยกับการปฏิวัติและ การปกครองของคิวบา อาทิ ปากีสถาน กัวเตมาลา ฮอนดูรัส และเอลซัลวาดอร์ เป็นต้น เพื่อนำไปสู่การ ปรับปรุงและพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น นอกจากนี้ บุคลากรทางการแพทย์ ของคิวบาที่ส่งไปยังประเทศต่าง ๆ ทำให้คิวบาได้รับความร่วมมือและความเชื่อมั่นทั้งในระดับทวิภาคีและพหุ ภาคี โดยตั้งแต่ปี ๒๕๐๔ ผู้เชี่ยวชาญด้านการแพทย์กว่า ๑๓๐,๐๐๐ คน ได้ไปปฏิบัติภารกิจในกว่า ๑๐๗ ประเทศทั่วโลก เพื่อช่วยเหลือผู้ป่วยมากกว่า ๑๓๐ ล้านคน

นโยบายการทูตเชิงเวชการช่วยส่งเสริมภาพลักษณ์ของคิวบา จากประเทศที่ค่อนข้างยากจนเป็น ประเทศที่มีความเชี่ยวชาญด้านการแพทย์และเปี่ยมด้วยมนุษยธรรม รวมทั้งได้รับการยกย่องจากองค์การ อนามัยโลกและองค์การสหประชาชาติในด้านการสาธารณสุข นอกจากนี้ ภารกิจด้านมนุษยธรรมของคิวบาซึ่ง เป็นที่รับรู้โดยทั่วไป ทำให้ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยกับนโยบายการคว่ำบาตรคิวบาของ

^{๑๙} Anadolu Agency, Jose Marti: Founding Father of Cuba Independence, Accessed April 26, 2020, <https://www.aa.com.tr/en/americas/jose-marti-founding-father-of-cuban-independence/1716074>

^{๒๐} The Guardian, Karl Marx, part4: Workers of the world unite!, Accessed April 26, 2020,

<https://www.theguardian.com/commentisfree/belief/2011/apr/25/karl-marx-communist-manifesto>

สหรัฐอเมริกา และแสดงออกโดยการลงคะแนนสนับสนุนข้อมติเรื่อง Necessity of Ending the Economic, Commercial and Financial Embargo imposed by the US against Cuba ในเวทีการประชุมสมัชชาใหญ่ องค์การสหประชาชาติ^{๒๑} ซึ่งเป็นข้อมติที่เสนอโดยคิวบา เพื่อเรียกร้องให้ประชาคมระหว่างประเทศกดดันให้ สหรัฐอเมริกายุติการคว่ำบาตรทางการค้าและเศรษฐกิจต่อคิวบา

ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น การดำเนินนโยบายการทูตเชิงเวชการของคิวบาในช่วงแรกของการปฏิบัติ เป็นไปเพื่อการตอบสนองบุญคุณประเทศที่เคยช่วยเหลือคิวบา และเป็นความช่วยเหลือทางมนุษยธรรมแก่ ประเทศต่าง ๆ ที่เกิดวิกฤตการณ์ ทั้งภัยพิบัติ การสงคราม และโรคระบาด แต่ภายหลังปี ๒๕๒๓ คิวบาได้รับการร้องขอด้านการบริการทางการแพทย์จากประเทศต่าง ๆ มากขึ้น โดยส่วนใหญ่ความช่วยเหลือมักจะ กลายเป็นการแลกเปลี่ยนทางการค้า อาทิ โครงการแพทย์แลกน้ำมันระหว่างคิวบาและเวเนซุเอลา เป็นต้น ภายหลังปี ๒๕๓๓ การช่วยเหลือทางการแพทย์ของคิวบาในลักษณะการแลกเปลี่ยนทางการค้าเริ่มลดน้อยลง เนื่องจากประเทศที่ร้องขอความช่วยเหลือ ตลอดจนคิวบาเองไม่สามารถแบกรับภาระค่าใช้จ่ายจากการ บริการทางการแพทย์ได้ เนื่องจากภาวะเศรษฐกิจของโลกที่ตกต่ำ รวมทั้งหลายประเทศมีการการปรับ โครงสร้างเศรษฐกิจและลดค่าใช้จ่ายทางสังคมลง อย่างไรก็ตาม การส่งออกบุคลากรทางการแพทย์ไป ช่วยเหลือประเทศต่าง ๆ ด้วยเหตุผลทางด้านมนุษยธรรมของคิวบา ยังคงดำเนินอยู่จนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ หรือ COVID-19

การดำเนินนโยบายการทูตเชิงเวชการที่ผ่านมา

ในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ หรือ COVID-19 ทีมแพทย์ของคิวบา ๕๓ คน ได้เดินทางไปยังเมืองลอมบาร์เดีย ประเทศอิตาลี ซึ่งเป็นศูนย์กลางการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส COVID-19 เมื่อวันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๕๖๓ เพื่อช่วยเหลือหน่วยงานด้านสาธารณสุขท้องถิ่น ในขณะที่มีการนำเสนอภาพและ ข่าวจากสื่อหลักในโลกโซเชียลเพียงจำนวนน้อย ทีมแพทย์ดังกล่าวเป็นสมาชิกของหน่วยเฉพาะกิจ Henry Reeve ของคิวบาซึ่งได้รับรางวัลจากองค์การอนามัยโลก (WHO) ในปี ๒๕๖๐ จากภารกิจในการช่วยเหลือด้านการ แพทย์ฉุกเฉินโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย นอกจากอิตาลีแล้ว คิวบายังส่งผู้เชี่ยวชาญทางการแพทย์ไปรักษาผู้ป่วย COVID-19 ใน ๑๔ จาก ๕๙ ประเทศที่มีบุคลากรทางการแพทย์ของคิวบาปฏิบัติภารกิจอยู่

การดำเนินนโยบายการทูตเชิงเวชการตั้งแต่เริ่มต้นการปฏิบัติจนถึงปัจจุบัน ทำให้คิวบาได้มีการส่ง บุคลากรทางการแพทย์มากกว่า ๔๐๐,๐๐๐ คน ไปยัง ๑๖๔ ประเทศทั่วโลก โดยในปี ๒๕๖๒ เพียงปีเดียว มี บุคลากรทางการแพทย์ของคิวบามากกว่า ๒๘,๐๐๐ คน ปฏิบัติหน้าที่ในประเทศต่าง ๆ กว่า ๕๙ ประเทศ^{๒๒} ก่อน หน้าที่จะเกิดการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส COVID-19 การส่งออกแพทย์ของคิวบาเป็นไปเพื่อช่วยเหลือ ทางด้านสาธารณสุขในทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นภัยพิบัติทางธรรมชาติ สงคราม โรคระบาด หรือการดูแลรักษาผู้ เจ็บป่วยในประเทศที่ขาดแคลนระบบสาธารณสุขหรือในถิ่นทุรกันดาร ทั้งในลาตินอเมริกา เอเชีย และแอฟริกา ซึ่งมีทั้งโครงการให้เปล่า โครงการที่มีค่าใช้จ่าย และโครงการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์อย่างอื่น ดังตัวอย่างใน การดำเนินงานต่าง ๆ ต่อไปนี้

^{๒๑} UN News, Cuba: UN Members overwhelmingly support end of US embargo, as Brazil backs Washington, Accessed May 5, 2020, <https://news.un.org/en/story/2019/11/1050891>

^{๒๒} The Conversation, By sending doctors to Italy, Cuba continues its long campaign of medical diplomacy, Accessed May 5, 2020, <https://theconversation.com/by-sending-doctors-to-italy-cuba-continues-its-long-campaign-of-medical-diplomacy-134429>

โครงการแพทย์แลกร้ำมันในเวเนซุเอลา

โครงการแพทย์แลกร้ำมันระหว่างคิวบากับเวเนซุเอลา มีการลงนามเป็นครั้งแรกในปี ๒๕๔๓ และต่อสัญญาอีกครั้งในปี ๒๕๔๘ โดยคิวบาส่งบุคลากรทางการแพทย์ไปยังเวเนซุเอลากว่า ๓๐,๐๐๐ คน เพื่อร่วมจัดตั้งคลินิกอนามัยชุมชน ๖๐๐ แห่ง สถานที่พักพื้น ๖๐๐ แห่ง และสถานพยาบาลขั้นสูง ๓๕ แห่ง^{๒๓} ซึ่งส่งผลให้ระบบสาธารณสุขของเวเนซุเอลามีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยในแต่ละชุมชนมีคลินิกอย่างน้อย ๑ แห่ง เพื่อดูแลรักษาพยาบาลเบื้องต้น และส่งต่อผู้ป่วยไปยังโรงพยาบาลต่าง ๆ ในกรณีซับซ้อน รวมทั้งมีแพทย์ชุมชนคอยเยี่ยมเยียนให้คำปรึกษา แจกจ่ายคู่มือสาธารณสุข และสอบถามด้านสุขอนามัยในแต่ละบ้าน ขณะเดียวกัน ยังเป็นการพัฒนาบุคลากรสาธารณสุขของเวเนซุเอลาอีกด้วย

นอกจากโครงการแพทย์แลกร้ำมันแล้ว คิวบายังได้ร่วมมือกับเวเนซุเอลาเพื่อผลิตบุคลากรด้านสาธารณสุข โดยตั้งเป้าในการผลิตแพทย์จำนวน ๔๐,๐๐๐ คน บุคลากรสนับสนุนทางการแพทย์ ๕,๐๐๐ คน และให้ทุนการศึกษาแก่บุคลากรทางการแพทย์ของเวเนซุเอลา จำนวน ๑๐,๐๐๐ ทุน เพื่อไปศึกษาในคิวบา นอกจากนี้ ในปี ๒๕๕๘ ทั้งสองประเทศได้ประกาศให้ทุนสนับสนุนแก่ประเทศกำลังพัฒนา เพื่อผลิตแพทย์ในจำนวน ๑๐๐,๐๐๐ คน ซึ่งนโยบายดังกล่าวนอกจากจะช่วยส่งเสริมภาพลักษณ์ของทั้งสองประเทศแล้ว ยังส่งผลดีต่อความสัมพันธ์ของคิวบากับเวเนซุเอลากับประเทศต่าง ๆ เหล่านี้

โครงการ Mais Medicos

ในปี ๒๕๕๓ ในช่วงการดำรงตำแหน่งของประธานาธิบดี ลูอิซ อินาซิโอ ลูลา ดา ซิลวา (Luiz Inacio Lula da Silva) บราซิลและคิวบาได้จัดทำข้อตกลงในการส่งออกบุคลากรทางการแพทย์ของคิวบาไปยังบราซิล เพื่อให้บริการด้านสุขภาพสำหรับประชาชนผู้ด้อยโอกาสส่วนใหญ่ของบราซิลซึ่งอาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ชนบท ข้อตกลงดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของโครงการ Mais Medicos ซึ่งเป็นโครงการของบราซิลที่แสวงหาความร่วมมือกับแพทย์คิวบาภายใต้สมัชชาพันธมิตรโบลิวาเรียนแห่งทวีปอเมริกา (Bolivarian Alliance of the America: ALBA) โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อลดการขาดแคลนแพทย์ในพื้นที่ชนบทและลดความไม่เท่าเทียมกันด้านสุขภาพ โครงการดังกล่าวมีการดำเนินการสามประการได้แก่ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของโครงสร้างพื้นฐานด้านการดูแลสุขภาพ การเพิ่มโรงเรียนแพทย์และบุคลากรทางการแพทย์ และแก้ไขปัญหาฉุกเฉินของแพทย์ในเรื่องการดูแลสุขภาพเบื้องต้น ซึ่งแพทย์คิวบากว่า ๒๐,๐๐๐ คน ได้เข้าไปปฏิบัติภารกิจดังกล่าวในบราซิล โดยได้ให้บริการดูแลสุขภาพในเขตพื้นที่ชนบทกว่า ๑,๕๐๐ แห่งของบราซิล ซึ่งประชากรส่วนใหญ่ขาดการเข้าถึงบริการทางการแพทย์ ทั้งนี้ แพทย์คิวบาได้ให้บริการทางการแพทย์ขั้นพื้นฐานสำหรับประชากรพื้นเมืองของบราซิลมากกว่าร้อยละ ๗๕ ซึ่งมีสุขภาพเลวร้ายที่สุดในกลุ่มประชากรบราซิลทั้งหมด

โครงการเวชศาสตร์ชุมชนในประเทศแถบแอฟริกาใต้และลาตินอเมริกา

โครงการเวชศาสตร์ชุมชนในประเทศแถบแอฟริกาใต้และลาตินอเมริกา เป็นโครงการที่ประเทศต่าง ๆ จ่ายเงินสนับสนุนเงินให้คิวบา เพื่อให้ส่งเจ้าหน้าที่ไปช่วยเหลือจากการขาดแคลนบุคลากรทางการแพทย์ โดยคิวบาได้จัดตั้งศูนย์บริการทางการแพทย์ให้แก่ชุมชนในประเทศต่าง ๆ เช่น บอตสวานา บุรุนดี กาบอง แกมเบีย กานา มาลี นามิเบีย รวันดา สวาซิแลนด์ ซิมบับเว เบลิช โบลิเวีย โดมินิกา กัวเตมาลา เฮติ ฮอนดูรัส นิการากัว ปารากวัย เวเนซุเอลา และบาร์เบโดส รวมทั้งมีการทำความตกลงเพื่อพัฒนาแผนการสาธารณสุขร่วมกันระหว่างคิวบากับซูรินาเมและจาเมกา

^{๒๓} Ernesto Hernandez-Catá, *The Exchange of Doctors for Oil and the Acceleration of Cuba's GDP Growth since the Turn of the Century*, Accessed May 5, 2020, <https://www.ascecuba.org/exchange-doctors-oil-acceleration-cubas-gdp-growth-since-turn-century/>

การช่วยเหลือสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสอีโบล่า

ในปี ๒๕๕๗ ในช่วงการระบาดของเชื้อไวรัสอีโบล่าในแอฟริกาตะวันตก เมื่อองค์การอนามัยโลก (WHO) เรียกร้องให้แพทย์และพยาบาลจากประเทศต่าง ๆ เข้าไปช่วยเหลือและแก้ไขสถานการณ์ คิวบาเป็นประเทศแรกที่ตอบสนองและส่งทีมแพทย์ไปดำเนินการ ผู้เชี่ยวชาญทางการแพทย์ของคิวบามากกว่า ๑๐,๐๐๐ คน ได้อาสาทำภารกิจนี้ โดยมีการคัดเลือกแพทย์จำนวน ๒๕๖ คน ไปยังประเทศกินี เซียร์ราลีโอน และไลบีเรีย ซึ่งมีทีมแพทย์ของคิวบาประจำอยู่ บุคลากรทุกคนเคยมีประสบการณ์ในการรับมือกับภัยธรรมชาติและโรคระบาดประเทศกำลังพัฒนา ภารกิจครั้งนี้ได้ลดอัตราการตายของผู้ป่วยจากร้อยละ ๕๐ เป็นร้อยละ ๒๐ อย่างรวดเร็ว และยังได้มีการแนะนำแนวทางการป้องกันโรคจากการแพร่กระจายของโรคระบาดอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน

กรณีพายุเฮอริเคนมิทช์^{๒๔}

ในช่วงปลายปี ๒๕๔๑ คิวบาได้ส่งทีมแพทย์ไปยังอเมริกากลางเพื่อช่วยเหลือ วิกฤตการณ์ภัยพิบัติจากพายุเฮอริเคนมิทช์ ที่ทำให้มีผู้เสียชีวิต ๓๐,๐๐๐ รายและมีผู้ไร้บ้าน ๒.๕ ล้านคน นอกเหนือจากความเสียหายอย่างหนัก ทีมแพทย์คิวบาพบว่าชุมชนทั้งหมดขาดสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการดูแลสุขภาพและบุคลากรทางการแพทย์ ส่งผลให้ในเดือนพฤศจิกายนปี ๒๕๔๒ ประธานาธิบดี ฟิเดล คาสโตร ได้จัดตั้งสถาบันการศึกษาแพทยศาสตร์ลาตินอเมริกา (Latin American School of Medicine : ELAM) ขึ้นในกรุงฮาวานา เพื่อให้การฝึกอบรมทางการแพทย์แก่นักเรียนจากภูมิภาคลาตินอเมริกาโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย ซึ่งฟิเดล คาสโตร ได้กล่าวว่าแพทย์ที่สำเร็จการศึกษาจาก ELAM จะสามารถช่วยชีวิตผู้คนได้มากกว่าผู้ที่สูญเสียจากพายุเฮอริเคน

โครงการ Children of Chernobyl^{๒๕}

นโยบายการทูตเชิงเวชการของคิวบา ไม่ได้มีเฉพาะการส่งออกแพทย์ไปช่วยเหลือในต่างประเทศเท่านั้น แต่ยังมี การนำชาวต่างชาติมารับการบำบัดรักษาในคิวบาอีกด้วย โดยในระหว่างปี ๒๕๓๒ - ๒๕๕๖ คิวบาให้ความช่วยเหลือประชาชนชาวรัสเซียและยูเครน ซึ่งเป็นเด็กจำนวน ๒๒,๐๐๐ คน และผู้ใหญ่จำนวน ๔,๐๐๐ คน ที่ได้ประสบภัยพิบัติจากวิกฤตการระเบิดของเตาปฏิกรณ์นิวเคลียร์เชอร์โนบีล ที่ตั้งอยู่ทางตอนเหนือของประเทศยูเครน ภายใต้โครงการ "Children of Chernobyl" โดยผู้ประสบภัยเหล่านี้ได้รับการดูแลรักษา รวมทั้งที่พักและอาหารโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย แม้ว่าขณะนั้นคิวบาจะอยู่ในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจที่รุนแรงหลังจากการล่มสลายของสหภาพโซเวียตก็ตาม

กรณีภัยพิบัติและสงครามในที่ต่าง ๆ

ดังที่กล่าวมาแล้วว่า การช่วยเหลือของทีมแพทย์คิวบานั้น ไม่ได้คำนึงถึงอุดมการณ์ทางการเมืองแต่อย่างใด ตัวอย่างเช่น ในประเทศชิลีและนิการากัว ที่รัฐบาลของประเทศดังกล่าวมีนโยบายต่อต้านประธานาธิบดี ฟิเดล คาสโตร แต่เมื่อเกิดภัยพิบัติขึ้น คิวบาก็ส่งทีมแพทย์ไปช่วยเหลือทันที โดยความช่วยเหลือของคิวบาในประเทศที่ขาดแคลน หรือประเทศพัฒนาแล้วที่ประสบกับวิกฤตการณ์กะทันหัน ยังคงดำเนินมาจนถึงปัจจุบันโดยเฉพาะในช่วงที่เกิดวิกฤตต่าง ๆ ทั่วโลก อาทิ กรณีแผ่นดินไหวที่ชิลีในปี ๒๕๐๓ นิการากัวในปี ๒๕๑๕ ปากีสถานในปี ๒๕๔๘ อินโดนีเซีย ในปี ๒๕๕๐ และนครเฉิงตู ประเทศจีน ในปี ๒๕๕๑ รวมทั้งกรณีคลื่นสึนามิในประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในปี ๒๕๔๗ และล่าสุดกรณีวิกฤต COVID-19 ในปี ๒๕๖๓

^{๒๔} History.com, Hurricane Mitch, Accessed May 5, 2020, <https://www.history.com/topics/natural-disasters-and-environment/hurricane-mitch>

^{๒๕} Miguel Faure Polloni, The Little Known Story of the Chernobyl Children Cured in Cuba, Accessed May 5, 2020 <https://www.resumen-english.org/2019/06/the-little-known-story-of-the-chernobyl-children-cured-in-cuba/>

ในปี ๒๕๔๘ วิกฤตการณ์เฮอริเคนแคทรินาพัดถล่มพื้นที่ทางตอนใต้ของสหรัฐอเมริกา คิวบาได้เตรียมจัดส่งบุคลากรเพื่อให้ความช่วยเหลือ แต่ได้รับการปฏิเสธจากรัฐบาลสหรัฐอเมริกา ซึ่งข้อเสนอดังกล่าวสร้างความประทับใจให้กับทั่วโลก เนื่องจากการช่วยเหลือจากประเทศเล็ก ๆ ที่ยากจนให้กับบ่อภัยพิบัติทางธรรมชาติ การเมืองโลกที่คว่ำบาตรทางเศรษฐกิจกับประเทศตนเอง

แพทย์คิวบาเตรียมพร้อมช่วยเหลือสหรัฐอเมริกา วิกฤตการณ์เฮอริเคนแคทรินาพัดถล่ม

เครดิตภาพ <https://theconversation.com/by-sending-doctors-to-italy-cuba-continues-its-long-campaign-of-medical-diplomacy-134429>

ในช่วงภาวะสงคราม ทีมแพทย์ของคิวบามักเสี่ยงชีวิตเข้าไปช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมแก่คู่สงคราม โดยไม่ได้คำนึงถึงฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด เช่น ในระหว่างสงครามกลางเมืองในแองโกลา สงครามระหว่างอัลจีเรียกับโมร็อกโก และสงครามอ่าวเปอร์เซียในอิรัก เป็นต้น นอกจากนี้ ทีมสาธารณสุขของคิวบายังมีความชำนาญและผ่านประสบการณ์การต่อสู้กับโรคระบาดมาแล้วหลายครั้ง อาทิ วิกฤตการณ์แพร่ระบาดของไวรัสอีโบลาคั้งแรกในแอฟริกาตะวันตก ในปี ๒๕๑๙ และครั้งต่อมาในปี ๒๕๕๖-๒๕๕๙

ความร่วมมือด้านสาธารณสุขกับประเทศไทย

ในปี ๒๕๔๔ ประเทศไทยกับคิวบาได้มีโครงการความร่วมมือด้านสาธารณสุขกับรัฐบาลคิวบา โดยไทยได้ประสานขอความร่วมมือให้คิวบาส่งบุคลากรทางการแพทย์ จำนวน ๓๐ คน เพื่อเข้าร่วมในโครงการ Family Doctor ในประเทศไทย โดยมีค่าตอบแทนให้แก่ทีมแพทย์เหล่านั้นในอัตราคนละ ๒๐,๐๐๐ บาทต่อเดือน รวมทั้งค่าอาหารและที่พัก ตลอดจนบัตรโดยสารเครื่องบินไป-กลับคิวบาปีละ ๑ ครั้ง ซึ่งคิวบาได้จัดทำรายชื่อบุคลากรทางการแพทย์ที่ประสงค์เข้าร่วมโครงการและได้จัดส่งผู้เชี่ยวชาญมาเตรียมการในด้านต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม กระทรวงสาธารณสุขของไทยได้ขอให้ระงับโครงการดังกล่าวอย่างไม่มีกำหนด เนื่องจากประสบปัญหาด้านค่าใช้จ่าย^{๒๖}

แม้ว่าจะยังไม่มีแพทย์คิวบามาปฏิบัติภารกิจในประเทศไทย แต่ได้มีความร่วมมือด้านสาธารณสุขที่สำคัญระหว่างไทยและคิวบาทั้งในภาครัฐบาลและเอกชน โดยเมื่อวันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๖๑ ศาสตราจารย์

^{๒๖} นาฏริยา นพคุณ พรหมโยธี, นโยบายการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับคิวบาในช่วงปี ๒๕๕๑-๒๕๖๑ (รายงานการศึกษาส่วนบุคคล สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ กระทรวงการต่างประเทศ, ๒๕๖๑) หน้า ๘.

คลินิก เกียรติคุณ นายแพทย์ ปิยะสกล สกลสัตยาทร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขของไทย พร้อมด้วย ดร. โรเบอร์โต โมราเลส โอเจตา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขคิวบา ได้ร่วมกันลงนามบันทึกความเข้าใจว่าด้วยความร่วมมือด้านสาธารณสุขและการวิจัยทางการแพทย์ ณ สาธารณรัฐคิวบา^{๒๗} ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และพัฒนาสุขภาพในด้านต่าง ๆ ร่วมกัน อาทิ โรคติดต่อและโรคไม่ติดต่อ การวิจัยทางการแพทย์ เกษีวิทยาและเทคโนโลยีชีวการแพทย์ นโยบายด้านเภสัชกรรม ระบบสุขภาพและการสาธารณสุขมูลฐาน เทคโนโลยีชีวการแพทย์ และหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า เป็นต้น

ในส่วนของภาคเอกชน ได้มีพิธีลงนามสัญญาความร่วมมือระหว่างบริษัท สยามไบโอไซเอนซ์ (Siam Bioscience) ของไทยและบริษัท CIMAB S.A. จากคิวบา^{๒๘} เมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๖๐ เพื่อร่วมกันก่อตั้งบริษัท เอบินิส (Abinis) ซึ่งเป็นบริษัทร่วมทุนด้านนวัตกรรมการวิจัยพัฒนาและผลิตยาไบโอฟาร์มา ที่สามารถรักษาโรคมะเร็งและโรคภูมิคุ้มกันตนเอง โดยมีโรงงานผลิตตั้งอยู่ ณ จังหวัดนนทบุรี และจะเริ่มผลิตและจำหน่ายยาดังกล่าวได้ในช่วงปลายปี ๒๕๖๓

นักเรียนแพทย์คิวบา ในวันสำเร็จการศึกษา

เครดิตภาพ <https://www.trtworld.com/americas/cuba-s-most-valuable-export-its-doctors-21957>

ปัญหาอุปสรรคและความเห็นของประชาคมโลก

การทูตเชิงเวชการทำให้คิวบามีบทบาทในเวทีระหว่างประเทศ และเป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้คิวบาได้รับเกียรติ คักดีศรี และไมตรีจิต ซึ่งอยู่ในรูปของสนับสนุนด้านต่าง ๆ ทั้งด้านการค้าและความช่วยเหลือด้านการเงิน นับตั้งแต่เริ่มต้นการปฏิวัติในปี ๒๕๐๒ จนอาจเรียกได้ว่าเป็นการประสบความสำเร็จในด้านเป้าหมายของนโยบายต่างประเทศ ทั้งนี้ ในมุมมองของบุคลากรทางการแพทย์ การทูตเชิงเวชการไม่ได้เป็นเพียงการปฏิบัติการกิจสำคัญด้านมนุษยธรรมตามอุดมการณ์ของระบบสังคมนิยม การเสริมสร้างภาพลักษณ์ การประชาสัมพันธ์และการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเท่านั้น แต่ยังเป็นการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจของตนเองและครอบครัว เนื่องจากค่าตอบแทนที่ได้รับเป็นแรงจูงใจที่สำคัญสำหรับอาสาสมัครภารกิจต่างประเทศ

^{๒๗} Hfocus, ไทยลงนามคิวบา ร่วมมือพัฒนาด้านสาธารณสุข-วิจัยการแพทย์, Accessed May 12, 2020, <https://www.hfocus.org/content/2018/04/15733>

^{๒๘} โพสต์ทูเดย์, ไทย-คิวบาร่วมผลิตยาไบโอฟาร์มาต้านมะเร็ง, สืบค้นเมื่อ ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๖๓ จาก <https://www.posttoday.com/social/general/518803>

ในปี ๒๕๕๙ แพทย์คิวบาที่ปฏิบัติหน้าที่ในประเทศมีรายได้เฉลี่ยเดือนละประมาณ ๖๔ ดอลลาร์สหรัฐ ในขณะที่รายได้เฉลี่ยต่อหัวต่อเดือนของชาวคิวบาทั่วไปอยู่ที่ ๒๐ ดอลลาร์สหรัฐ ส่วนแพทย์ที่ไปปฏิบัติภารกิจต่างประเทศจะได้เงินเดือนประมาณ ๕๐๐ - ๙๐๐ ดอลลาร์สหรัฐ^{๒๙} แต่จะถูกรัฐบาลคิวบาหักค่าเงินส่วนหนึ่งจัดเก็บเข้ารัฐประมาณร้อยละ ๓๐ ถึง ๔๐ เพื่อนำไปใช้พัฒนาประเทศ โดยการส่งมอบบริการสาธารณสุขและบุคลากรทางการแพทย์ สร้างรายได้ให้รัฐบาลคิวบาปีละกว่า ๘,๐๐๐ ล้านดอลลาร์สหรัฐ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าค่าตอบแทนและเงินเดือนของแพทย์และพยาบาลส่วนหนึ่งจะถูกหักไว้เป็นรายได้รัฐ แต่บุคลากรทางการแพทย์ของคิวบาก็ยินดีให้รัฐบาลดำเนินการ เนื่องจากรัฐบาลคิวบาให้พวกเขาได้เข้ารับการศึกษาวิชาแพทย์จนจบการศึกษาโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายใด ๆ

การทำงานในต่างประเทศยังก่อให้เกิดประโยชน์ที่สำคัญหลายประการแก่แพทย์คิวบา อาทิ การได้รับการฝึกฝนด้านงานทางการแพทย์ในต่างประเทศ การพัฒนาทักษะและความรู้ในการทำงานกับทีมแพทย์ต่างชาติ โอกาสในการซื้อหาสิ่งของต่าง ๆ ส่งให้ครอบครัวของตนในคิวบาและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เป็นต้น และแม้ว่าบุคลากรทางการแพทย์ที่ไปปฏิบัติภารกิจในต่างประเทศจะได้รับค่าตอบแทนมากกว่าการปฏิบัติงานในประเทศ แต่เงินเดือนของบุคลากรทางการแพทย์ของคิวบา ก็จัดว่าอยู่ในระดับต่ำเมื่อเทียบกับบุคลากรทางการแพทย์ของประเทศอื่น ๆ อย่างไรก็ตาม ปัจจัยสำคัญประการหนึ่งสำหรับแพทย์คิวบาที่อาสาไปปฏิบัติภารกิจต่างประเทศ คือ ความรักที่มีต่อประเทศชาติ การปฏิบัติงานต่างประเทศคือการทำงานเพื่อชาติ และชาวคิวบาส่วนใหญ่มีความเป็นชาตินิยมสูง

การปฏิบัติภารกิจตามนโยบายการทูตเชิงเวชการ ไม่ได้เป็นเรื่องที่สามารถดำเนินการโดยง่ายสำหรับแพทย์โดยทั่วไป แพทย์คิวบาได้รับการขนานนามว่าเป็นแรงงานที่มีคุณสมบัติสูงที่สุดในโลก เนื่องจากแพทย์เหล่านี้ได้รับค่าตอบแทนเพียงน้อยนิดเมื่อเทียบกับค่าตอบแทนของแพทย์ในประเทศอื่น ๆ และแพทย์คิวบายังถูกส่งไปยังพื้นที่ห่างไกลที่แพทย์ท้องถิ่นปฏิเสธที่จะทำงาน ด้วยเหตุผลด้านความไม่มั่นคงในชีวิตและทรัพย์สิน ความห่างไกลและขาดแคลนสาธารณูปโภค ค่าแรงที่ต่ำกว่ามาตรฐาน สภาพแวดล้อมที่ย่ำแย่ และอาหารที่ไม่เพียงพอ ตัวอย่างที่ชัดเจนเกิดขึ้นในช่วงโครงการแพทย์แลกน้ำมันระหว่างคิวบากับเวเนซุเอลา ในขณะที่เวเนซุเอลาเกิดความไม่มั่นคงทางการเมือง ทำให้บุคลากรทางการแพทย์ของคิวบาที่ทำงานในพื้นที่เสี่ยงถูกฆาตกรรม ทำร้ายและถูกล่วงละเมิดทางเพศเป็นจำนวนมาก โดยในช่วงปี ๒๕๔๖ - ๒๕๕๓ แพทย์คิวบาจำนวน ๖๘ ราย เสียชีวิตระหว่างการปฏิบัติหน้าที่ในเวเนซุเอลา และในเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๕๓ แพทย์ ๗ คน และพยาบาล ๑ คน ของคิวบาที่อาศัยในสหรัฐอเมริกาซึ่งก่อนหน้านี้ปฏิบัติภารกิจในเวเนซุเอลา ได้ยื่นฟ้องรัฐบาลคิวบา รัฐบาลเวเนซุเอลาและบริษัทน้ำมันของเวเนซุเอลา ในข้อหาบีบบังคับให้ทำงานที่ไม่ตรงกับเจตจำนงของผู้ปฏิบัติงานเพื่อชำระหนี้น้ำมันของคิวบาให้กับเวเนซุเอลา

นโยบายการทูตเชิงเวชการยังส่งผลกระทบต่อกิจการภายในประเทศคิวบา โดยในปี ๒๕๔๖ ได้มีการจัดส่งบุคลากรทางการแพทย์ของคิวบาไปต่างประเทศจำนวนมาก ทำให้เกิดการขาดแคลนแพทย์ในประเทศ ส่งผลให้การบริการสุขภาพถ่วงหน้า ตามอุดมการณ์ของคณะปฏิวัติสะกดลงช่วงขณะหนึ่ง ทั้งนี้ การขาดแคลนแพทย์ของคิวบายังเกิดขึ้นอีก ในปี ๒๕๔๙ ในช่วงการดำรงตำแหน่งของประธานาธิบดี จอร์จ บุช ตามโครงการ “ Medical Parole Program ”^{๓๐} ซึ่งสนับสนุนให้แพทย์คิวบาละทิ้งภารกิจเพื่อแลกกับการเป็นพลเมืองสหรัฐอเมริกา โดยเปิดโอกาสให้บุคลากรทางการแพทย์ของคิวบาจำนวน ๕๐,๐๐๐ คนที่ปฏิบัติหน้าที่ใน ๖๐

^{๒๙} The Nation, Cuba Has Sent 2,000 Doctors and Nurses Overseas to Fight Covid-19 Accessed June 12, 2020, <https://www.thenation.com/article/world/cuba-doctors-covid-19/>

^{๓๐} Reuters, U.S. considers ending program that lures Cuban doctors to defect, Accessed April 26, 2020, <https://www.reuters.com/article/cuba-usa-doctors-idUSL1N14S1LY20160108>

ประเทศทั่วโลกเข้าร่วมโครงการ ในครั้งดังกล่าว มีแพทย์และพยาบาลชาวคิวบาอพยพไปยังสหรัฐอเมริกาจำนวนมาก นอกจากนี้ ยังมีกรณีที่บุคลากรทางการแพทย์บางส่วนใช้โอกาสในการทำงานต่างประเทศขอลี้ภัยทางการเมือง โดยสถิติระหว่างปี ๒๕๔๙ - ๒๕๕๙ มีแพทย์ชาวคิวบากว่า ๖,๐๐๐ คนขอลี้ภัยทางการเมืองไปสหรัฐอเมริกา อย่างไรก็ตาม รัฐบาลคิวบาได้ชี้แจงว่าทีมแพทย์ของคิวบาที่ไปทำงานต่างประเทศ คิดเป็นจำนวนเพียงร้อยละ ๑ ของบุคลากรทางการแพทย์ทั้งหมดของคิวบาเท่านั้น

การดำเนินนโยบายการทูตเชิงเวชการ ทำให้คิวบามีภาพลักษณ์ที่ดีในสายตานานาชาติและได้รับการยกย่องจากองค์กรระหว่างประเทศ รวมทั้งยังเป็นความภาคภูมิใจอย่างสูงของประชาชนคิวบา อย่างไรก็ตาม รัฐบาลสหรัฐอเมริกามีความพยายามที่จะกำจัดภาพลักษณ์ที่ดีของคิวบาตลอดมา โดยในยุคสมัยของประธานาธิบดี โดนัลด์ ทรัมป์ มีการกล่าวอ้างกับประเทศต่าง ๆ ที่มีความร่วมมือด้านสาธารณสุขกับคิวบาว่า แพทย์และพยาบาลคิวบาเป็นแรงงานที่ถูกเอารัดเอาเปรียบและเป็นตัวแทนของการปลุกฝังค่านิยมคอมมิวนิสต์ ซึ่งทำให้ประเทศต่าง ๆ เช่น บราซิล เอกวาดอร์ และโบลิเวีย ตัดสินใจที่จะยุติโครงการความร่วมมือทางสาธารณสุขกับคิวบา เพื่อเอาใจสหรัฐอเมริกา

โครงการความร่วมมือด้านสาธารณสุขที่สำคัญที่ถูกยกเลิกไป ได้แก่ โครงการความร่วมมือระหว่างบราซิลกับคิวบาตามโครงการ Mais Medicos ซึ่งได้มีการดำเนินต่อเนื่องมาเป็นระยะเวลายาวนาน แต่ในช่วงปลายปี ๒๕๖๑ เมื่อนายฌอร์ฌ โบลโซนาโร ดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีบราซิล ความร่วมมือดังกล่าวได้ยุติลง เมื่อประธานาธิบดีฌอร์ฌ โบลโซนาโร กล่าวโจมตีรัฐบาลคิวบาอย่างรุนแรงว่า แพทย์จากคิวบาถูกใช้เป็นแรงงานทาส ถูกเหยียดหยามสิทธิและถูกกีดกันจากครอบครัว เนื่องจากรัฐบาลคิวบาหักเงินเดือนของแพทย์ที่ไปปฏิบัติภารกิจในต่างประเทศเข้ารัฐมากถึงร้อยละ ๗๕ และเสนอแนะว่า โครงการความร่วมมือระหว่างคิวบากับบราซิลจะสามารถเดินหน้าต่อไปได้ ก็ต่อเมื่อเมื่อแพทย์เหล่านี้ได้รับเงินเดือนเต็มอัตราและได้รับอนุญาตให้นำครอบครัวมาอยู่ด้วย ส่งผลให้รัฐบาลคิวบาตัดสินใจยกเลิกข้อตกลงความร่วมมือทางการแพทย์กับบราซิล

การยกเลิกข้อตกลงกับบราซิลส่งผลกระทบต่อการส่งออกบุคลากรด้านสาธารณสุขของคิวบาเป็นอย่างมาก เนื่องจากจำนวนแพทย์คิวบาในบราซิลถือเป็นสัดส่วนหลักของแพทย์ทั้งหมด ๕๐,๐๐๐ คน ของคิวบาที่ไปปฏิบัติภารกิจในต่างประเทศ ทั้งนี้ คิวบาต้องสูญเสียรายได้ปีละกว่า ๓๐๐ ล้านดอลลาร์สหรัฐ จากการเข้าร่วมโครงการ Mais Medicos ในทวีปอเมริกาและแอฟริกา ซึ่งข้อตกลงดังกล่าวมีนัยทางการเมืองที่สำคัญในฐานะที่บราซิลเป็นประเทศที่มีบทบาทสำคัญในภูมิภาค และส่งผลเสียหายต่อโครงการส่งเสริมหลักการสุขภาพถ้วนหน้าซึ่งเป็นการร่วมมือของทั้งสองประเทศ รวมทั้งถือเป็นความล้มเหลวครั้งสำคัญของนโยบายการทูตเชิงเวชการของคิวบา

ในช่วงที่ผ่านมา รัฐบาลสหรัฐอเมริกาได้พยายามตัดรายได้ของคิวบา ผ่านช่องทางการคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจในระยะยาวและพยายามกีดกันประเทศต่าง ๆ ไม่ให้มีการจัดซื้อจัดจ้างบุคลากรและเวชภัณฑ์ทางการแพทย์ของคิวบา แม้ว่าจะมีการระบาดใหญ่ของเชื้อไวรัส COVID-19 โดยอ้างว่าค่าตอบแทนของแพทย์และเจ้าหน้าที่ไม่เป็นไปตามมาตรฐานสากล และยังได้มีการทวีตข้อความจากกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐอเมริกาว่า รัฐบาลคิวบาหักค่าแรงส่วนใหญ่ของแพทย์และพยาบาลที่ปฏิบัติภารกิจในต่างประเทศในอัตราสูง ทำให้บุคลากรเหล่านั้นมีสภาพการทำงานที่เลวร้าย และขอให้รัฐบาลประเทศต่าง ๆ ที่ต้องการความช่วยเหลือจากคิวบาในการแก้ไขวิกฤต COVID-19 ได้ตรวจสอบข้อตกลงและยุติการจ้างงานที่มีการละเมิดแรงงานของคิวบา และเมื่อวันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๖๓ กระทรวงการต่างประเทศสหรัฐอเมริกาได้ทวีตข้อความว่า แรงจูงใจของคิวบาในการส่งทีมแพทย์ไปช่วยเหลือประเทศอื่น ๆ คือ “ การหาเงินเมื่อต้องสูญเสียรายได้จากการถูกระงับโครงการที่เอารัดเอาเปรียบ”^{๓๑} ซึ่งรัฐบาลคิวบาได้ประท้วงข้อความดังกล่าว โดยได้ชี้แจงว่าข้อความของ

^{๓๑} The Nation, Covid-19: Cuba Deserves Relief from US Sanctions, Accessed April 26, 2020, <https://www.thenation.com/article/world/coronavirus-cuba-sanctions-aid/>

สหรัฐอเมริกาเป็นความไม่พอใจส่วนตัว และเป็นส่วนหนึ่งของการรณรงค์ที่ผิดศีลธรรม ท่ามกลางการระบาดใหญ่ของเชื้อไวรัส COVID-19

บทสรุป

การทูตเชิงวิชาการเป็นเป้าหมายสำคัญระดับชาติของคิวบา โดยคิวบาได้ดำเนินนโยบายดังกล่าวตั้งแต่เริ่มต้นการปฏิวัติคิวบาในปี ๒๕๐๒ และถือเป็นอำนาจอย่างอ่อน (soft power) ในการดำเนินความสัมพันธ์กับประเทศต่าง ๆ ทั้งเพื่อมนุษยธรรมตามอุดมการณ์ของคณะปฏิวัติ การสร้างภาพลักษณ์ที่ดี การแสวงหาพันธมิตรบนเวทีระหว่างประเทศ และการดำรงประเทศให้อยู่ได้ในสภาวะยากลำบากจากการถูกคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจจากประเทศมหาอำนาจ

รัฐบาลคิวบาได้ใช้นโยบายด้านสุขภาพเป็นแรงจูงใจทางมนุษยธรรมมาอย่างยาวนาน โดยไม่เพียงแต่เป็นการดำเนินการให้บริการระบบสุขภาพถ้วนหน้าในประเทศเท่านั้น แต่ยังส่งบุคลากรทางการแพทย์ไปช่วยเหลือประเทศต่าง ๆ ที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตการณ์ต่าง ๆ เช่น ภัยธรรมชาติ โรคระบาด การสงคราม รวมทั้งประเทศที่มีการขาดแคลนระบบสาธารณสุข ซึ่งการช่วยเหลือดังกล่าวเป็นไปในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งแบบให้เปล่า การจ้างงานและความร่วมมือด้านต่าง ๆ รวมทั้งการแลกเปลี่ยนสินค้า โดยนับตั้งแต่เริ่มต้นการปฏิวัติจนถึงปัจจุบัน คิวบาได้ส่งบุคลากรทางการแพทย์มากกว่า ๔๐๐,๐๐๐ คน ไปยัง ๑๖๔ ประเทศทั่วโลก

อย่างไรก็ตาม นโยบายการทูตเชิงวิชาการของคิวบา ได้รับการกังขาว่าเป็นไปเพื่อมุ่งเน้นในเรื่องผลประโยชน์ทางการเมืองและการเงินของคิวบามากกว่าด้านมนุษยธรรม ตลอดจนมุ่งแสวงหาข้อได้เปรียบในเวทีโลก โดยรัฐบาลคิวบาถูกเพ่งเล็งในเรื่องจริยธรรมและถูกวิพากษ์วิจารณ์ในเรื่องการตอบแทนบุคลากรทางการแพทย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ค่าจ้างแรงงานที่ต่ำกว่ามาตรฐาน การถูกแยกตัวออกจากครอบครัว และการสั่งห้ามการแสดงความคิดเห็นและการเคลื่อนไหวใด ๆ ซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน นอกจากนี้ นโยบายการทูตเชิงวิชาการยังได้รับคำวิจารณ์ว่าอาจส่งผลกระทบต่อระบบสุขภาพถ้วนหน้าของคิวบา เนื่องจากมีบุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุขของคิวบาแสดงความจำนงไปปฏิบัติหน้าที่ในต่างประเทศเป็นจำนวนมาก

ไม่ว่านโยบายการส่งออกแพทย์ของคิวบาจะดำเนินไปด้วยเหตุผลใด แต่สิ่งหนึ่งที่เป็นที่ประจักษ์ชัดคือคิวบาประเทศเล็ก ๆ ที่ขาดแคลนทรัพยากรทางเศรษฐกิจ เนื่องจากถูกคว่ำบาตรการค้าจากประเทศมหาอำนาจมาเป็นระยะเวลายาวนานกว่า ๕ ทศวรรษ สามารถส่งทีมแพทย์และพยาบาลไปช่วยเหลือประเทศต่าง ๆ ทั้งในประเทศพัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนา ในกรณีการขาดแคลนระบบสาธารณสุข การเกิดวิกฤตการณ์ โรคระบาด การสงครามหรืออื่น ๆ รวมทั้งยังสามารถผลิตบุคลากรทางการแพทย์ที่มีคุณภาพ ให้กับประเทศตนเองและประเทศอื่น ๆ เป็นจำนวนมาก ซึ่งเป็นข้อยืนยันได้อย่างชัดเจนว่า ฐานะทางเศรษฐกิจของประเทศไม่ได้เป็นอุปสรรคใด ๆ ในการพัฒนาด้านการแพทย์และสาธารณสุข นอกจากนี้ การทูตเชิงวิชาการยังถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ เนื่องจาก ไม่มีประเทศใดจะปฏิเสธความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรม ซึ่งมีเจตนาเพื่อเห็นแก่ผู้อื่นอย่างแท้จริงหรือแม้แต่การดำเนินการที่แอบแฝงด้วยวัตถุประสงค์อื่น

.....

แหล่งอ้างอิง

ASPAWATCH. **สารน่ารู้เกี่ยวกับคิวบา**. สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๓.

<http://www.mfa.go.th/aspa/th/information/9392/109579-คิวบา.html>

Council on Hemispheric Affairs. **Cuban Medical Diplomacy: A Developmental Paradox**.

Accessed April 12, 2020. <http://www.coha.org/cuban-medical-diplomacy-a-developmental-paradox/>

Foreign Affairs. **Soft Power: The Means to Success in World Politics**. Accessed April 2,

2020. <https://www.foreignaffairs.com/reviews/capsule-review/2004-05-01/soft-power-means-success-world-politics>

O'Grady MA. **Cuba's Slave Trade in Doctors**. Wall Street Journal. Accessed May 3, 2020.

<http://www.wsj.com/articles/mary-ogrady-cubas-slave-trade-in-doctors-1415573715>.

Werlau, Maria C. **Cuba's health-care diplomacy: the business of humanitarianism**.

World Affairs, vol. 175, no. 6, 2013, p. 57+. Gale Academic OneFile.

World FactBook. **Cuba**. Central America. Central Intelligence Agency.

Accessed April 13, 2020. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/cu.html>

World Politics Review. **How the COVID-19 Pandemic is Revitalizing Cuba's Medical**

Diplomacy. Accessed April 2, 2020. <https://www.worldpoliticsreview.com/trend-lines/28671/how-the-covid-19-pandemic-is-revitalizing-cuba-s-medical-diplomacy>